

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

MACIEJ SZPUNAR

της 27ης Οκτωβρίου 2020¹

Υπόθεση C-453/19 P

Deutsche Lufthansa AG

κατά

Ευρωπαϊκής Επιτροπής

«Αίτηση αναιρέσεως – Κρατικές ενισχύσεις – Ατομικές ενισχύσεις – Απόφαση η οποία χαρακτηρίζει τα μέτρα υπέρ του αερολιμένα Frankfurt-Hahn κρατικές ενισχύσεις συμβατές με την εσωτερική αγορά και διαπιστώνει ότι δεν υφίσταται κρατική ενίσχυση υπέρ των αεροπορικών εταιριών που χρησιμοποιούν τον αερολιμένα – Απαράδεκτο προσφυγής ακυρώσεως – Πράξη που αφορά ατομικά τον προσφεύγοντα – Αποτελεσματική δικαστική προστασία»

I. Εισαγωγή

1. Το παραδεκτό της προσφυγής ακυρώσεως κατά αποφάσεως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων η οποία ασκείται από ανταγωνιστή της ωφελούμενης από το επίμαχο μέτρο επιχείρησης έχει αποτελέσει επανειλημμένως αντικείμενο δικαστικών αποφάσεων. Τούτο επιβεβαιώνεται, εξάλλου, και από την υπό κρίση αίτηση αναιρέσεως.

2. Η αναιρεσείουσα, Deutsche Lufthansa AG, ζητεί από το Δικαστήριο να αναιρέσει την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 12ης Απριλίου 2019, Deutsche Lufthansa κατά Επιτροπής (T-492/15, στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, EU:T:2019:252), με την οποία το Γενικό Δικαστήριο έκρινε απαράδεκτη την προσφυγή ακυρώσεως που είχε ασκήσει η αναιρεσείουσα κατά της απόφασης (ΕΕ) 2016/789 της Επιτροπής, της 1ης Οκτωβρίου 2014, σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.21121 (C29/08) (πρώην NN 54/07) την οποία χορήγησε η Γερμανία στο πλαίσιο της χρηματοδότησης του αερολιμένα Frankfurt-Hahn και των χρηματοοικονομικών σχέσεων μεταξύ του αερολιμένα και της Ryanair (ΕΕ 2016, L 134, σ. 46) (στο εξής: επίδικη απόφαση της Επιτροπής).

3. Κατόπιν αιτήματος του Δικαστηρίου, οι παρούσες προτάσεις θα περιοριστούν στην ανάλυση του τέταρτου, του πέμπτου και του έκτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως, τα οποία αφορούν την εκτίμηση του ατομικού επηρεασμού της αναιρεσείουσας κατά την έννοια του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

II. Το ιστορικό της διαφοράς και η επίδικη απόφαση

4. Το ιστορικό της διαφοράς εκτίθεται λεπτομερώς στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, στην οποία και παραπέμπω². Τα στοιχεία που είναι ουσιώδη και απαραίτητα για την κατανόηση των παρουσών προτάσεων μπορούν να συνοψισθούν ως εξής.

5. Η αναιρεσείουσα είναι αεροπορική εταιρία η οποία εδρεύει στη Γερμανία και έχει ως κύρια δραστηριότητα τη μεταφορά επιβατών.

6. Ο αερολιμένας Frankfurt-Hahn (Γερμανία) βρίσκεται στο έδαφος του Land Rheinland-Pfalz (ομόσπονδο κράτος Ρηνανίας-Παλατινάτου, στο εξής: ομόσπονδο κράτος), σε απόσταση περίπου 115 km από τον αερολιμένα Frankfurt am Main (Γερμανία), τον σημαντικότερο αερολιμένα στον οποίο έχει τη βάση η αναιρεσείουσα. Από 1ης Απριλίου 1995 ο αερολιμένας αυτός ανήκει στη Holding Unternehmen Hahn GmbH & Co. KG, σύμπραξη δημοσίου και ιδιωτικού τομέα στην οποία συμμετείχε το ομόσπονδο κράτος και την οποία εκμεταλλεύονταν η Flughafen Hahn GmbH & Co. KG Lautzenhausen (στο εξής: Flughafen Hahn). Από 1ης Ιανουαρίου 1998 η Flughafen Hahn ανήκει κατά πλειοψηφία στη Flughafen Frankfurt/Main GmbH (στο εξής: Fraport), εταιρία η οποία εκμεταλλεύεται και διαχειρίζεται τον αερολιμένα Frankfurt am Main.

7. Το 1999 η Flughafen-Hahn συνήψε με τη Ryanair Ltd (vuv Ryanair DAC, στο εξής: Ryanair) συμφωνία πενταετούς διάρκειας σχετικά με το ύψος των αερολιμενικών τελών που όφειλε να καταβάλλει η Ryanair. Η εν λόγω συμφωνία τέθηκε σε ισχύ την 1η Απριλίου 1999 (στο εξής: συμφωνία του 1999 με τη Ryanair).

8. Το ίδιο έτος, το ομόσπονδο κράτος και η Fraport συνήψαν συμφωνία μεταφοράς αποτελεσμάτων χρήσης, βάσει της οποίας η Fraport δεσμεύθηκε να καλύψει τις ζημίες της Flughafen Hahn έναντι αποκλειστικού δικαιώματος επί των κερδών της τελευταίας. Η συμφωνία μεταφοράς αποτελεσμάτων χρήσης τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2001.

9. Εν συνεχεία, η Holding Unternehmen Hahn & Co. και η Flughafen Hahn συγχωνεύθηκαν και συγκρότησαν τη Flughafen Hahn GmbH (vuv Flughafen Frankfurt-Hahn GmbH, στο εξής: FFHG), της οποίας το κεφάλαιο ανήκε κατά 26,93 % στο ομόσπονδο κράτος και κατά 73,07 % στη Fraport.

10. Στις 11 Ιουνίου 2001 η Fraport εισήχθη στο χρηματιστήριο και το 29,71 % των μετοχών της πωλήθηκε σε μετόχους του ιδιωτικού τομέα, ενώ οι υπόλοιπες μετοχές παρέμειναν στην κυριότητα των μετόχων του δημοσίου τομέα.

11. Μεταξύ Δεκεμβρίου 2001 και Ιανουαρίου 2002 η Fraport και το ομόσπονδο κράτος προέβησαν σε αύξηση κεφαλαίου της FFHG (στο εξής: αύξηση κεφαλαίου του 2001) ύψους 27 εκατομμυρίων ευρώ. Η αύξηση κεφαλαίου καλύφθηκε από τη Fraport και από το ομόσπονδο κράτος, κατά 19,7 εκατομμύρια και 7,3 εκατομμύρια ευρώ αντιστοίχως. Η αύξηση κεφαλαίου αποσκοπούσε στη χρηματοδότηση του πλέον επείγοντος τμήματος ενός προγράμματος βελτίωσης των αερολιμενικών υποδομών.

12. Στις 14 Φεβρουαρίου 2002 η συμφωνία του 1999 με τη Ryanair αντικαταστάθηκε από νέα συμφωνία (στο εξής: συμφωνία του 2002 με τη Ryanair).

² Σκέψεις 1 έως 33 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης.

13. Το ίδιο έτος, η Fraport, το ομόσπονδο κράτος, η FFHG και το ομόσπονδο κράτος της Έσης (Γερμανία) συμφώνησαν ότι το ομόσπονδο κράτος της Έσης θα γινόταν ο τρίτος μέτοχος της FFHG, στην περίπτωση που θα καθίστατο αναγκαία η αύξηση κεφαλαίου.

14. Το 2005 υπογράφηκε προς τούτο συμφωνία μετόχων μεταξύ της Fraport, του ομόσπονδου κράτους και του ομόσπονδου κράτους της Έσης, κατά την οποία έπρεπε να πραγματοποιηθεί αύξηση κεφαλαίου της FFHG ύψους 19,5 εκατομμυρίων ευρώ. Μεταξύ των ετών 2004 και 2009 η Fraport, το ομόσπονδο κράτος και το ομόσπονδο κράτος της Έσης εισέφεραν στην FFHG 10,21 εκατομμύρια ευρώ, 540 000 ευρώ και 8,75 εκατομμύρια ευρώ αντιστοίχως. Επιπλέον, το ομόσπονδο κράτος και το ομόσπονδο κράτος της Έσης δεσμεύθηκαν να εισφέρουν το καθένα ακόμη 11,25 εκατομμύρια ευρώ υπό τη μορφή αποθεματικού κεφαλαίου.

15. Μετά από την ως άνω αύξηση κεφαλαίου (στο εξής: αύξηση κεφαλαίου του 2004), η Fraport κατείχε το 65 % των μετοχών της FFHG, έναντι 17,5 % που κατείχαν έκαστο το ομόσπονδο κράτος και το ομόσπονδο κράτος της Έσης.

16. Η συμφωνία των μετόχων προέβλεπε επίσης ότι κάθε περαιτέρω χρέος που θα προέκυπτε για την FFHG θα καλυπτόταν από τη Fraport, το ομόσπονδο κράτος και το ομόσπονδο κράτος της Έσης, κατ' αναλογία προς τη συμμετοχή τους στο κεφάλαιο της FFHG, και ότι έπρεπε να συναφθεί νέα συμφωνία μεταφοράς αποτελεσμάτων χρήσης έως το 2014 (στο εξής: συμφωνία του 2004 περί μεταφοράς αποτελεσμάτων χρήσης). Η εν λόγω συμφωνία συνήφθη στις 5 Απριλίου 2004 και τέθηκε σε ισχύ στις 2 Ιουνίου 2004.

17. Μεταξύ 1997 και 2004 το ομόσπονδο κράτος κατέβαλε στη Flughafen Hahn και, εν συνεχεία, στην FFHG άμεσες επιχορηγήσεις.

18. Επιπλέον, το ομόσπονδο κράτος θέσπισε μηχανισμό μεταφοράς αποτελεσμάτων χρήσης υπέρ της FFHG για τους ελέγχους ασφαλείας, για τους οποίους το ομόσπονδο κράτος εισπράττει φόρο ασφαλείας αερολιμένα από όλους τους επιβάτες που αναχωρούν από τον αερολιμένα Frankfurt-Hahn. Το ομόσπονδο κράτος ανέθεσε στον αερολιμένα με υπεργολαβία την εκτέλεση των ελέγχων και του μετέφερε το σύνολο των εσόδων από τον φόρο ασφαλείας.

19. Στις 4 Νοεμβρίου 2005 συνήφθη τροποποιητική πράξη της συμφωνίας του 2002 με τη Ryanair.

20. Μεταξύ 2003 και 2006 η Επιτροπή έλαβε καταγγελίες σχετικά με κρατικές ενισχύσεις που χορηγήθηκαν, κατά τους καταγγέλλοντες, από τη Fraport, το ομόσπονδο κράτος και το ομόσπονδο κράτος της Έσης στη Ryanair και την FFHG.

21. Στις 17 Ιουνίου 2008, κατόπιν αλληλογραφίας με την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, η Επιτροπή κίνησε την επίσημη διαδικασία έρευνας που προβλέπεται στο άρθρο 88, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 108, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ), για τις κρατικές ενισχύσεις που αφορούσαν τη χρηματοδότηση του αερολιμένα Frankfurt-Hahn και τις σχέσεις του τελευταίου με τη Ryanair.

22. Στις 31 Δεκεμβρίου 2008 η Fraport πώλησε στο ομόσπονδο κράτος ολόκληρο το μερίδιο που κατείχε στην FFHG, οπότε το ομόσπονδο κράτος κατείχε πλέον πλειοψηφικό μερίδιο 82,5 % στην FFHG, ενώ το υπόλοιπο 17,5 % παρέμενε στην κυριότητα του ομόσπονδου κράτους της Έσης, και καταγγέλθηκε η συμφωνία του 2004 για τη μεταφορά των αποτελεσμάτων χρήσης.

23. Στις 13 Ιουλίου 2011 η Επιτροπή κίνησε δεύτερη επίσημη διαδικασία έρευνας σχετικά με τα μέτρα χρηματοδότησης της FFHG που είχαν ληφθεί μεταξύ 2009 και 2011. Έκτοτε, διεξάγονταν παράλληλα δύο διαδικασίες.

24. Την 1η Οκτωβρίου 2014 η Επιτροπή εξέδωσε την επίδικη απόφαση. Με την εν λόγω απόφαση, η Επιτροπή έκρινε ότι η κρατική ενίσχυση την οποία χορήγησε η Γερμανία μέσω της αύξησης κεφαλαίου της FFHG μεταξύ Δεκεμβρίου 2001 και Ιανουαρίου 2002 που καλύφθηκε από τη Fraport και το ομόσπονδο κράτος, της αύξησης κεφαλαίου του 2004 και των άμεσων επιχορηγήσεων που καταβλήθηκαν από το ομόσπονδο κράτος στη Flughafen Hahn και εν συνεχεία στην FFHG μεταξύ 1997 και 2004 ήταν συμβατή με την εσωτερική αγορά. Επιπλέον, η Επιτροπή έκρινε ότι η αύξηση κεφαλαίου του 2004 από τη Fraport και η συμφωνία του 2004 περί μεταφοράς αποτελεσμάτων χρήσης δεν συνιστούσαν ενισχύσεις κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Τέλος, έκρινε ότι η συμφωνία του 1999 με τη Ryanair, η συμφωνία του 2002 με τη Ryanair και η τροποποιητική πράξη της συμφωνίας του 2002 με τη Ryanair, που συνήφθη στις 4 Νοεμβρίου 2005, δεν συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

III. Η διαδικασία ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

25. Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Γενικού Δικαστηρίου στις 26 Αυγούστου 2015, η αναιρεσείουσα άσκησε προσφυγή με αίτημα την ακύρωση της επίδικης απόφασης της Επιτροπής, προς στήριξη της οποίας προέβαλε επτά λόγους ακυρώσεως, εκ των οποίων ο πρώτος στηρίζεται σε διαδικαστική πλημμέλεια, ο δεύτερος και ο τρίτος σε εσφαλμένη εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών, ο τέταρτος σε πρόδηλες αντιφάσεις της επίδικης απόφασης και ο πέμπτος, ο έκτος και ο έβδομος σε παραβάσεις του άρθρου 107 ΣΛΕΕ.

26. Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή ως απαράδεκτη, στο μέτρο που αφορούσε τα ατομικά μέτρα ενισχύσεων υπέρ του αερολιμένα Frankfurt-Hahn και της Ryanair, τα οποία είναι τα μόνα κρίσιμα για τις παρούσες προτάσεις.

IV. Τα αιτήματα των διαδίκων και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

27. Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 13 Ιουνίου 2019, η αναιρεσείουσα ζητεί από το Δικαστήριο:

- να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση·
- να κρίνει την προσφυγή ακυρώσεως παραδεκτή και βάσιμη·
- να κάνει δεκτά τα αιτήματα της προσφυγής και να ακυρώσει την επίδικη απόφαση της Επιτροπής·
- επικουρικώς, να αναπέμψει την υπόθεση στο Γενικό Δικαστήριο, και
- να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

28. Η Επιτροπή και το ομόσπονδο κράτος ζητούν από το Δικαστήριο:

- να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως και

– να καταδικάσει την αναιρεσείουσα στα δικαστικά έξοδα.

29. Η Ryanair ζητεί από το Δικαστήριο:

- να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως·
- επικουρικώς, να αναπέμψει την υπόθεση στο Γενικό Δικαστήριο, και
- να καταδικάσει την αναιρεσείουσα στα δικαστικά έξοδα.

30. Δεν διεξήχθη επ' ακροατηρίου συζήτηση.

V. Ανάλυση

31. Με τον πρώτο λόγο αναιρέσεως, η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο, κρίνοντας ότι η προσφυγή ήταν απαράδεκτη καθόσον στρεφόταν κατά του τμήματος της επίδικης απόφασης που αφορούσε τα ατομικά μέτρα ενισχύσεων υπέρ της FFHG και της Ryanair, παρέβη το άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ και το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

32. Ειδικότερα, με το τέταρτο, το πέμπτο και το έκτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως, τα οποία προβάλλονται επικουρικώς, η αναιρεσείουσα βάλλει κατά του σκεπτικού του Γενικού Δικαστηρίου και του συμπεράσματος ότι η αναιρεσείουσα δεν είχε αποδείξει επαρκώς κατά νόμον ότι η επίδικη απόφαση την αφορά ατομικά, κατά την έννοια του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

33. Κατ' αρχάς, θα διατυπώσω ορισμένες παρατηρήσεις όσον αφορά τους κανόνες σχετικά με το παραδεκτό των προσφυγών που ασκούνται από ανταγωνιστές κατά αποφάσεων οι οποίες εκδίδονται στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων από την Επιτροπή μετά το πέρας της επίσημης διαδικασίας έρευνας του άρθρου 108, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ. Εν συνεχεία, θα εξετάσω, υπό το πρίσμα των παρατηρήσεων αυτών, τα επιχειρήματα που προέβαλε η αναιρεσείουσα προς στήριξη του τέταρτου, του πέμπτου και του έκτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως.

A. Οι κανόνες περί του παραδεκτού των προσφυγών ακυρώσεως που ασκούνται από ανταγωνιστές στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων

34. Από την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισσαβώνας το άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ προβλέπει δύο περιπτώσεις στις οποίες αναγνωρίζεται ότι φυσικό ή νομικό πρόσωπο νομιμοποιείται να ασκήσει προσφυγή ακυρώσεως κατά πράξεως της Ευρωπαϊκής Ένωσης της οποίας δεν είναι αποδέκτης: όταν η πράξη το αφορά άμεσα και ατομικά και όταν πρόκειται για κανονιστική πράξη για την εφαρμογή της οποίας δεν απαιτούνται εκτελεστικά μέτρα, εφόσον η πράξη το αφορά άμεσα³.

35. Μολονότι το Δικαστήριο έκρινε προσφάτως ότι απόφαση της Επιτροπής σχετικά με καθεστώς ενισχύσεων μπορεί να θεωρηθεί, έναντι ιδίως ανταγωνιστή του δικαιούχου ή των δικαιούχων του εν λόγω καθεστώτος, ως κανονιστική πράξη για την εφαρμογή της οποίας δεν

³ Βλ., επί του εν λόγω ζητήματος, Biernat, S., «Dostęp osób prywatnych do sądów unijnych po Traktacie z Lizbony (w świetle pierwszych orzeczeń)», *Europejski Przegląd Sądowy*, 2014, αριθ. 1, σ. 12 επ.

απαιτούνται εκτελεστικά μέτρα⁴, διευκολύνοντας, ως εκ τούτου, την άσκηση προσφυγής ακυρώσεως κατά του εν λόγω είδους αποφάσεων, η ίδια συλλογιστική δεν μπορεί να εφαρμοστεί και στις αποφάσεις της Επιτροπής οι οποίες αφορούν ατομικά μέτρα⁵.

36. Συνεπώς, εντελώς σχηματικά, ενώ οι τρίτοι μπορούν, εφόσον αποδεικνύουν ότι η απόφαση τους αφορά άμεσα, να ασκήσουν προσφυγή κατά απόφασης της Επιτροπής η οποία αφορά γενικό καθεστώς, εξακολουθούν να βαρύνονται με την υποχρέωση να αποδείξουν ότι η απόφαση τους αφορά ατομικά, όταν η προσβαλλόμενη απόφαση αφορά ατομικό μέτρο.

37. Κατά πάγια νομολογία, τα πρόσωπα που δεν είναι αποδέκτες μιας απόφασης μπορούν να ισχυριστούν ότι η εν λόγω απόφαση τα αφορά ατομικά, κατά την έννοια του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, μόνον αν η απόφαση αυτή τα θίγει λόγω ορισμένων ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους ή μιας πραγματικής κατάστασης που τα χαρακτηρίζει σε σχέση με κάθε άλλο πρόσωπο και, ως εκ τούτου, τα εξατομικεύει κατά τρόπο ανάλογο με αυτόν του αποδέκτη⁶.

38. Συναφώς, στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, όταν ο προσφεύγων βάλλει κατά απόφασης της Επιτροπής περί μη κινήσεως της επίσημης διαδικασίας έρευνας που προβλέπεται στο άρθρο 108, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ προκειμένου να διασφαλίσει την προάσπιση των διαδικαστικών δικαιωμάτων που αντλεί από την εν λόγω διάταξη, η ιδιότητα και μόνον του ενδιαφερόμενου μέρους, κατά την έννοια του άρθρου 108, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ και του άρθρου 1, στοιχείο η', του κανονισμού (ΕΚ) 659/1999⁷, αρκεί για την εξατομίκευση του προσφεύγοντος κατά τρόπο ανάλογο με αυτόν του αποδέκτη της προσβαλλόμενης απόφασης⁸.

39. Αντιθέτως, τούτο δεν συμβαίνει όταν με την προσφυγή αμφισβητείται η βασιμότητα απόφασης της Επιτροπής στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων: η ιδιότητα και μόνον του ενδιαφερόμενου μέρους –και, επομένως, του ανταγωνιστή– δεν αρκεί για να αποδείξει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση αφορά ατομικά τον προσφεύγοντα. Επομένως, ο προσφεύγων οφείλει να αποδείξει ότι έχει κάποια ιδιαίτερη ιδιότητα κατά την έννοια της νομολογίας που υπομνήσθηκε στο σημείο 37 των παρούσων προτάσεων, είτε η επίμαχη απόφαση εκδόθηκε μετά το πέρας του προκαταρκτικού σταδίου έρευνας που προβλέπεται στο άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ είτε μετά το πέρας της επίσημης διαδικασίας έρευνας που προβλέπεται στο άρθρο 108, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.

40. Με την απόφαση *Cořaz* κ.λπ. κατά Επιτροπής⁹ δόθηκε η δυνατότητα να διευκρινιστεί για πρώτη φορά τι συνεπάγεται μια τέτοια απαίτηση στην περίπτωση προσφυγών που ασκούνται από ανταγωνιστές σε υποθέσεις κρατικών ενισχύσεων. Με την απόφαση αυτή το Δικαστήριο έκρινε ότι η συμμετοχή του προσφεύγοντος στη διοικητική διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής

⁴ Απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2018, *Scuola Elementare Maria Montessori* κατά Επιτροπής, Επιτροπή κατά *Scuola Elementare Maria Montessori* και Επιτροπή κατά *Ferracci* (C-622/16 P έως C-624/16 P, EU:C:2018:873).

⁵ Δεδομένου ότι απόφαση που αφορά ατομική ενίσχυση δεν μπορεί, αντιθέτως προς τις αποφάσεις που αφορούν καθεστώς ενισχύσεων, να θεωρηθεί πράξη γενικής ισχύος και, επομένως, κανονιστική πράξη.

⁶ Αποφάσεις της 15ης Ιουλίου 1963, *Plaumann* κατά Επιτροπής (25/62, EU:C:1963:17, σ. 223): της 22ας Νοεμβρίου 2007, *Sniace* κατά Επιτροπής (C-260/05 P, EU:C:2007:700, σκέψη 53), και της 9ης Ιουλίου 2009, *3F* κατά Επιτροπής (C-319/07 P, EU:C:2009:435, σκέψη 29).

⁷ Κανονισμός του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του άρθρου 93 της συνθήκης ΕΚ (ΕΕ 1999, L 83, σ. 1).

⁸ Απόφαση της 24ης Μαΐου 2011, Επιτροπή κατά *Kronoply* και *Kronotex* (C-83/09 P, EU:C:2011:341, σκέψη 48).

⁹ Απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 1986 (169/84, EU:C:1986:42).

αποτελεί στοιχείο το οποίο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στο πλαίσιο της εξέτασης του ατομικού επηρεασμού του προσφεύγοντος, «εφόσον, πάντως, η θέση [του] στην αγορά επηρεάζεται ουσιωδώς από την ενίσχυση στην οποία αναφέρεται η προσβαλλόμενη απόφαση»¹⁰.

41. Με άλλα λόγια, για να υφίσταται ατομικός επηρεασμός του ανταγωνιστή που ασκεί προσφυγή βάλλοντας κατά της βασιμότητας απόφασης της Επιτροπής στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων πρέπει να αποδεικνύεται ότι επηρεάζεται ουσιωδώς η θέση του στην αγορά. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε μεταγενέστερα ότι η εν λόγω προϋπόθεση αποτελούσε τη βασική προϋπόθεση προκειμένου να αποδειχθεί ο ατομικός επηρεασμός του προσφεύγοντος, ενώ η συμμετοχή του προσφεύγοντος στη διοικητική διαδικασία δεν αποτελεί προαπαιτούμενο για την απόδειξη του ατομικού επηρεασμού του ανταγωνιστή¹¹ αλλά «στοιχείο που λαμβάνεται υπόψη»¹² συναφώς.

42. Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο και το Δικαστήριο, στο πλαίσιο της εξέτασης του παραδεκτού της προσφυγής, ελέγχουν συστηματικά αν επηρεάζεται ουσιωδώς η θέση που έχει στην αγορά ο ανταγωνιστής ο οποίος άσκησε προσφυγή βάλλοντας κατά της βασιμότητας απόφασης της Επιτροπής στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων.

43. Μολονότι η νομολογία είναι πλέον πάγια όσον αφορά το εν λόγω σημείο, εντούτοις στερείται σαφήνειας όσον αφορά την ερμηνεία της προϋπόθεσης περί *ουσιώδους* επηρεασμού της ανταγωνιστικής θέσης του προσφεύγοντος, ιδίως όσον αφορά τους τρόπους και τον βαθμό απόδειξης που απαιτούνται προκειμένου να αποδειχθεί ο ουσιώδης επηρεασμός.

44. Συγκεκριμένα, ενώ αρχικά το Δικαστήριο και το Γενικό Δικαστήριο ερμήνευσαν κατά ελαστικό μάλλον τρόπο την ως άνω προϋπόθεση, διαπιστώνεται ότι η εν λόγω νομολογιακή τάση συνυπάρχει πλέον με μια νέα τάση στη νομολογία του Γενικού Δικαστηρίου, πιο περιοριστική, η οποία έχει ως αποτέλεσμα να κρίνονται απαράδεκτες οι περισσότερες από τις προσφυγές που ασκούνται από τους ανταγωνιστές του δικαιούχου ενός μέτρου, λόγω της έλλειψης *ουσιώδους* επηρεασμού της ανταγωνιστικής τους θέσης.

1. Ο αρχικά ελαστικός τρόπος εκτίμησης της προϋπόθεσης περί ουσιώδους επηρεασμού της θέσης του προσφεύγοντος στην αγορά

45. Πρώτον, το Δικαστήριο, ήδη με την απόφαση Cofaz κ.λπ. κατά Επιτροπής¹³, διευκρίνισε ότι η απόδειξη του ουσιώδους επηρεασμού της θέσης του προσφεύγοντος στην αγορά δεν σημαίνει ότι το Δικαστήριο πρέπει να αποφανθεί οριστικώς επί των σχέσεων ανταγωνισμού μεταξύ του προσφεύγοντος και των δικαιούχων επιχειρήσεων, αλλά απαιτεί μόνον από τον προσφεύγοντα να εκθέσει «εύστοχα τους λόγους για τους οποίους η απόφαση της Επιτροπής είναι ικανή να βλάψει τα έννομα συμφέροντ[ά του], επηρεάζοντας ουσιωδώς τη θέση [του] στη συγκεκριμένη αγορά»¹⁴.

¹⁰ Απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 1986, Cofaz κ.λπ. κατά Επιτροπής (169/84, EU:C:1986:42, σκέψη 25). Η υπογράμμιση δική μου.

¹¹ Απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2007, Sniace κατά Επιτροπής (C-260/05 P, EU:C:2007:700, σκέψη 57).

¹² Απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2007, Sniace κατά Επιτροπής (C-260/05 P, EU:C:2007:700, σκέψη 56).

¹³ Βλ. απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 1986 (169/84, EU:C:1986:42, σκέψη 28).

¹⁴ Βλ., επίσης, αποφάσεις της 22ας Νοεμβρίου 2007, Ισπανία κατά Lenzing (C-525/04 P, EU:C:2007:698, σκέψη 41), καθώς και της 22ας Νοεμβρίου 2007, Sniace κατά Επιτροπής (C-260/05 P, EU:C:2007:700, σκέψη 60).

46. Επ' αυτής της βάσεως, η νομολογιακή πρακτική που ακολούθησε την έκδοση της απόφασης Cofaz κ.λπ. κατά Επιτροπής¹⁵ δεχόταν ευχερώς ότι πληρούνταν η προϋπόθεση περί ουσιώδους επηρεασμού της θέσης του προσφεύγοντος στην αγορά. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο και το Γενικό Δικαστήριο συχνά αναγνώρισαν ότι υφίστατο ένας τέτοιος ουσιώδης επηρεασμός, εφόσον ο προσφεύγων ήταν ο άμεσος ανταγωνιστής της εταιρίας που είχε ωφεληθεί από την ενίσχυση σε αγορά στην οποία δραστηριοποιούνταν λίγες επιχειρήσεις¹⁶, διευκρινίζοντας ότι, αν αποδειχθεί ο εν λόγω επηρεασμός, το γεγονός ότι ακαθόριστος αριθμός ανταγωνιστών μπορεί να επικαλεστεί ανάλογο επηρεασμό δεν είναι ικανό να εμποδίσει την αναγνώριση του ατομικού επηρεασμού του προσφεύγοντος¹⁷.

47. Συνεπώς, ο ουσιώδης επηρεασμός της ανταγωνιστικής θέσης του προσφεύγοντος δεν προκύπτει από διεξοδική ανάλυση των διαφόρων σχέσεων ανταγωνισμού στην επίμαχη αγορά μέσω της οποίας θα μπορούσε να αποδειχθεί με ακρίβεια η έκταση του επηρεασμού της ανταγωνιστικής θέσης του, αλλά, κατ' αρχήν, από την εκ πρώτης όψεως διαπίστωση ότι η χορήγηση του μέτρου το οποίο αφορά η απόφαση της Επιτροπής συνεπάγεται τον ουσιώδη επηρεασμό της εν λόγω θέσης.

48. Το Δικαστήριο έκρινε, στο πλαίσιο αυτό, ότι η προϋπόθεση περί ουσιώδους επηρεασμού της ανταγωνιστικής θέσης του προσφεύγοντος στην αγορά είναι δυνατόν να πληρούται εφόσον ο προσφεύγων προσκομίζει στοιχεία ικανά να αποδείξουν ότι το επίμαχο μέτρο *μπορεί* να θίξει ουσιωδώς τη θέση του στην αγορά¹⁸.

49. Δεύτερον, τα στοιχεία που γίνονται δεκτά από τη νομολογία προκειμένου να αποδειχθεί ότι επηρεάζεται ουσιωδώς η ανταγωνιστική θέση του προσφεύγοντος στην αγορά μαρτυρούν επίσης την αρχικώς ελαστική εκτίμηση της εν λόγω προϋπόθεσης.

50. Συγκεκριμένα, όπως προκύπτει από τη νομολογία, ο ως άνω ουσιώδης επηρεασμός δεν απαιτείται κατ' ανάγκη να συνάγεται από στοιχεία όπως η μεγάλη πτώση του κύκλου εργασιών, οι σημαντικές οικονομικές απώλειες ή η αισθητή μείωση των μεριδίων αγοράς μετά τη χορήγηση του επίμαχου μέτρου ενίσχυσης. Ο ουσιώδης επηρεασμός της θέσης του προσφεύγοντος στην αγορά μπορεί να αποδεικνύεται επίσης μέσω της απόδειξης ότι υπήρξε, παραδείγματος χάριν, διαφυγόν κέρδος λόγω του επίμαχου μέτρου ή μια εξέλιξη λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη που θα υπήρχε αν δεν είχε μεσολαβήσει μια τέτοια ενίσχυση. Επιπλέον, ο βαθμός κατά τον οποίο θίγεται η θέση του προσφεύγοντος στην αγορά είναι δυνατόν να διαφοροποιείται βάσει πολλών και διαφόρων παραγόντων όπως, ιδίως, η δομή της σχετικής αγοράς και η φύση του επίμαχου μέτρου ενίσχυσης. Επομένως, για την απόδειξη του ουσιώδους επηρεασμού της θέσης ενός ανταγωνιστή στην αγορά δεν απαιτείται κατ' ανάγκη να αποδειχθεί ότι συντρέχουν ορισμένα περιοριστικώς προσδιοριζόμενα στοιχεία από τα οποία προκύπτει επιδείνωση των εμπορικών ή οικονομικών επιδόσεων του¹⁹.

¹⁵ Απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 1986 (169/84, EU:C:1986:42).

¹⁶ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 27ης Απριλίου 1995, ASPEC κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-435/93, EU:T:1995:79, σκέψεις 65 επ.)· της 27ης Απριλίου 1995, AAC κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-442/93, EU:T:1995:80, σκέψεις 50 επ.)· της 22ας Οκτωβρίου 1996, Skibsværftsforeningen κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-266/94, EU:T:1996:153, σκέψη 46), καθώς και της 5ης Νοεμβρίου 1997, Ducros κατά Επιτροπής (T-149/95, EU:T:1997:165, σκέψη 42). Η ως άνω νομολογία επιβεβαιώθηκε με την απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2007, Ισπανία κατά Lenzing (C-525/04 P, EU:C:2007:698, σκέψη 37).

¹⁷ Απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2008, British Aggregates κατά Επιτροπής (C-487/06 P, EU:C:2008:757, σκέψη 56).

¹⁸ Απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2008, British Aggregates κατά Επιτροπής (C-487/06 P, EU:C:2008:757, σκέψη 58).

¹⁹ Αποφάσεις της 22ας Νοεμβρίου 2007, Ισπανία κατά Lenzing (C-525/04 P, EU:C:2007:698, σκέψεις 34 και 35)· της 22ας Δεκεμβρίου 2008, British Aggregates κατά Επιτροπής (C-487/06 P, EU:C:2008:757, σκέψη 53)· της 12ης Ιουνίου 2014, Sarc κατά Επιτροπής (T-488/11, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:497, σκέψη 36), και της 5ης Νοεμβρίου 2014, Vtesse Networks κατά Επιτροπής (T-362/10, EU:T:2014:928, σκέψη 40).

51. Παρά τις ως άνω αρχές, τις οποίες υιοθετεί σταθερά η νομολογία, η συντριπτική πλειονότητα των προσφυγών που ασκούνται ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου από ανταγωνιστές του δικαιούχου ενισχύσεως και βάλλουν κατά της βασιμότητας απόφασης της Επιτροπής κρίνονται πλέον απαράδεκτες για τον λόγο ότι οι προσφεύγοντες δεν απέδειξαν ότι η θέση τους στην αγορά επηρεάστηκε ουσιωδώς²⁰. Κατ' αυτόν τον τρόπο έχει διαμορφωθεί προσφάτως, ιδίως στη νομολογία του Γενικού Δικαστηρίου, αυστηρότερη εκτίμηση της προϋπόθεσης περί ουσιώδους επηρεασμού της θέσης του προσφεύγοντος.

2. Η διαμόρφωση ενός πιο περιοριστικού τρόπου εκτίμησης της προϋπόθεσης περί ουσιώδους επηρεασμού της θέσης του ανταγωνιστή στην αγορά

52. Σύμφωνα με την εν λόγω νομολογιακή τάση, ο ουσιώδης επηρεασμός της θέσης του ανταγωνιστή της ωφελούμενης από το επίμαχο μέτρο επιχείρησης στην αγορά μπορεί να αποδειχθεί μόνον αν ο εν λόγω ανταγωνιστής αποδείξει την «ιδιαιτερότητα» της ανταγωνιστικής θέσης του, ήτοι ότι το εν λόγω μέτρο τον επηρεάζει περισσότερο απ' ό,τι τους λοιπούς ανταγωνιστές της ωφελούμενης από το επίμαχο μέτρο επιχείρησης²¹. Με άλλα λόγια, ο ουσιώδης επηρεασμός της ανταγωνιστικής θέσης του προσφεύγοντος δεν εκτιμάται σε σχέση με την επίπτωση την οποία μπορεί να έχει το εξεταζόμενο μέτρο μόνο στη θέση του προσφεύγοντος σε δεδομένη αγορά, αλλά σε σύγκριση με τον επηρεασμό της ανταγωνιστικής θέσης των λοιπών ανταγωνιστών του δικαιούχου.

53. Υπό τις συνθήκες αυτές, το γεγονός ότι η ανταγωνιστική θέση ενός άλλου ανταγωνιστή μπορεί, δυνητικά, να επηρεαστεί τόσο από το επίμαχο μέτρο όσο και από τη θέση του προσφεύγοντος αρκεί για να αποκλειστεί το ενδεχόμενο η απόφαση της Επιτροπής που αφορά το εν λόγω μέτρο να αφορά τον προσφεύγοντα ατομικά.

54. Συνεπώς, το Γενικό Δικαστήριο επιβάλλει πλέον έναν ιδιαίτερα υψηλό βαθμό απόδειξης όσον αφορά τα στοιχεία που μπορούν να προσκομιστούν προς απόδειξη της ύπαρξης ουσιώδους επηρεασμού της ανταγωνιστικής θέσης στην αγορά. Στο πλαίσιο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η προϋπόθεση περί ουσιώδους επηρεασμού του προσφεύγοντος δεν πληροούτο από τη στιγμή που δεν μπορούσε να αποδειχθεί ότι ο προσφεύγων θα ήταν *σε καλύτερη θέση*, σε σχέση με τον μέσο όρο των ανταγωνιστών του, να καλύψει το κενό της ζήτησης που θα δημιουργούσε η εξαφάνιση από την αγορά της ωφελούμενης από το μέτρο επιχείρησης, και ότι, επομένως, υπέστη τόσο σημαντικά διαφυγόντα κέρδη για τον ίδιο *σε σχέση με τους λοιπούς ανταγωνιστές*²².

²⁰ Βλ., μεταξύ άλλων, για τις πλέον εμβληματικές υποθέσεις, διάταξη της 27ης Μαΐου 2004, Deutsche Post και DHL κατά Επιτροπής (T-358/02, EU:T:2004:159)· αποφάσεις της 10ης Φεβρουαρίου 2009, Deutsche Post και DHL International κατά Επιτροπής (T-388/03, EU:T:2009:30)· της 22ας Ιουνίου 2016, Whirlpool Europe κατά Επιτροπής (T-118/13, EU:T:2016:365), και της 11ης Ιουλίου 2019, Air France κατά Επιτροπής (T-894/16, EU:T:2019:508). Η εν λόγω νομολογία οδήγησε ορισμένους συγγραφείς να χαρακτηρίσουν την απόδειξη του ουσιώδους επηρεασμού της ανταγωνιστικής θέσης του προσφεύγοντος ως «*probatio diabolica*» και να προβληματισθούν ως προς τη συμβατότητά της με το άρθρο 47 του Χάρτη. Βλ. de Moncuit, A., και Signes de Mesa, J. L., *Droit procédural des aides d'État*, 1η έκδ., 2019, Bruylant, Bruxelles, σ. 162, και Thomas, S., «Le rôle des concurrents dans les procédures judiciaires concernant des régimes d'aides d'État ou des aides individuelles. Montessori: le début d'une révolution?», *Revue des affaires européennes*, 2019, αριθ. 2, σ. 264.

²¹ Απόφαση της 10ης Φεβρουαρίου 2009, Deutsche Post και DHL International κατά Επιτροπής (T-388/03, EU:T:2009:30, σκέψη 38).

²² Απόφαση της 22ας Ιουνίου 2016, Whirlpool Europe κατά Επιτροπής (T-118/13, EU:T:2016:365, σκέψη 52).

55. Ομοίως, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι, ακόμη και αν το επίμαχο μέτρο είναι ικανό να επιφέρει περιορισμό της δραστηριότητας του προσφεύγοντος στην αγορά, τούτο δεν καθιστά δυνατό να χαρακτηριστεί ως «ουσιώδης» ο επηρεασμός της θέσης του προσφεύγοντος στην αγορά, εφόσον δεν αποδεικνύεται ότι η κατάστασή του *διακρίνεται από εκείνη των λοιπών ανταγωνιστών*²³.

56. Επιπλέον, είναι φυσικό να είναι δυσκολότερο για τον προσφεύγοντα να αποδείξει ότι η ανταγωνιστική θέση του επηρεάστηκε περισσότερο από εκείνη των λοιπών ανταγωνιστών, δεδομένου ότι, σε περίπτωση εφαρμογής του εν λόγω κριτηρίου, έχει λίγα στοιχεία στη διάθεσή του σχετικά με την ακριβή θέση των ανταγωνιστών του στη σχετική αγορά.

57. Κατά συνέπεια, φρονώ ότι η μια τέτοια νομολογιακή γραμμή είναι υπερβολικά περιοριστική και ότι αποκλίνει από τη νομολογία του Δικαστηρίου²⁴. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο καθόσον, κατά τη γνώμη μου, η επιβολή στον προσφεύγοντα της υποχρέωσης να αποδείξει, συγκρίνοντας την κατάστασή του με εκείνη των λοιπών ανταγωνιστών στην αγορά, ότι η θέση του επηρεάζεται περισσότερο από ένα μέτρο ενίσχυσης, αποτελεί μεταβολή του επίμαχου κριτηρίου. Κατά την εν λόγω συλλογιστική, σε μια ακραία της εκδοχή, η προϋπόθεση περί ουσιώδους επηρεασμού της θέσης τους στην αγορά δεν είναι δυνατόν να πληρούται όταν δύο επιχειρηματίες θίγονται από ένα μέτρο ενίσχυσης, τούτο δε ακόμη και αν το επίμαχο μέτρο ενδέχεται να έχει επηρεάσει ουσιωδώς τον κάθε επιχειρηματία ατομικά.

58. Κατά την άποψή μου, η απουσία ουσιώδους επηρεασμού της θέσης των λοιπών ανταγωνιστών στην αγορά δεν είναι δυνατόν να αποτελεί το κριτήριο βάσει του οποίου μπορεί να αποδειχθεί ο ουσιώδης επηρεασμός του προσφεύγοντος²⁵. Δεν τίθεται ζήτημα σύγκρισης της κατάστασης στην οποία τελούν όλοι οι ανταγωνιστές που δραστηριοποιούνται στη σχετική αγορά. Ο ουσιώδης επηρεασμός της ανταγωνιστικής θέσης του προσφεύγοντος αποτελεί στοιχείο που αφορά αποκλειστικά τον ίδιο τον προσφεύγοντα, το οποίο πρέπει να αξιολογείται αποκλειστικά και μόνο σε σχέση με τη θέση του που είχε ή που θα είχε στην αγορά πριν από τη χορήγηση, ή ελλείψει της χορήγησης, αντιστοίχως, του μέτρου που αποτελεί το αντικείμενο της προσβαλλόμενης απόφασης.

3. Η απόδειξη του ουσιώδους επηρεασμού της θέσης του ανταγωνιστή στην αγορά

59. Στην πράξη, είμαι της γνώμης ότι, προκειμένου να πληρούται η ως άνω προϋπόθεση, εναπόκειται κατ' αρχάς στον προσφεύγοντα να αποδείξει ότι η θέση του στην αγορά επηρεάστηκε ουσιωδώς, είτε πρόκειται για επιδείνωση των επιδόσεών του είτε για διαφυγόν κέρδος, μέσω διαφόρων στοιχείων, τα οποία επομένως ποικίλλουν ανάλογα με την υπόθεση²⁶.

60. Η απόδειξη ουσιώδους επηρεασμού προϋποθέτει, εν συνεχεία, ότι ο προσφεύγων έχει προσδιορίσει ποια είναι η αγορά στην οποία, αφενός, τελεί σε σχέση ανταγωνισμού με τον δικαιούχο του μέτρου ενίσχυσης και, αφετέρου, θεωρεί ότι επηρεάστηκε η ανταγωνιστική θέση

²³ Απόφαση της 11ης Ιουλίου 2019, Air France κατά Επιτροπής (T-894/16, EU:T:2019:508, σκέψεις 61 και 68).

²⁴ Βλ. σημείο 46 των παρουσών προτάσεων και απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2008, British Aggregates κατά Επιτροπής (C-487/06 P, EU:C:2008:757, σκέψη 56). Σχετικά με το ζήτημα αυτό, βλ. επίσης Creve, B. A., «Locus Standi Requirements for Annulment Actions by Competitors: The Resurfacing “Unique Position Test” Ought to Be Discarded», *European State Aid Law Quarterly*, 2014, τόμος 13, αριθ. 2, σ. 233.

²⁵ Η απουσία επηρεασμού των λοιπών ανταγωνιστών μπορεί απλώς να αποτελεί ένδειξη του ότι ο προσφεύγων πράγματι επηρεάζεται ουσιωδώς από το επίμαχο μέτρο.

²⁶ Βλ. σημείο 50 των παρουσών προτάσεων.

του. Στο πλαίσιο αυτό, στοιχεία σχετικά με τη δομή της αγοράς είναι ασφαλώς κρίσιμα για την αποδειχθεί σε ποιο βαθμό επηρεάζεται η κατάσταση του προσφεύγοντος, δεδομένου ότι ο βαθμός αυτός ενδέχεται να ποικίλλει, μεταξύ άλλων, ανάλογα με το μέγεθος της εν λόγω αγοράς²⁷.

61. Υπογραμμίζω, ωστόσο, ότι η έλλειψη διευκρινίσεων όσον αφορά τη δομή της αγοράς, τον αριθμό των ανταγωνιστών οι οποίοι δραστηριοποιούνται στην αγορά και τα αντίστοιχα μερίδιά τους στην αγορά δεν μπορεί να συνεπάγεται αυτομάτως ότι ο προσφεύγων δεν απέδειξε ότι το επίμαχο μέτρο ενίσχυσης επηρέαζε ουσιωδώς τη θέση του στην εν λόγω αγορά. Συγκεκριμένα, ο εν λόγω επηρεασμός μπορεί να προκύπτει και από άλλες περιστάσεις, πέραν της μεταβολής των μεριδίων αγοράς των διαφόρων ανταγωνιστών²⁸.

62. Τέλος, ο προσφεύγων πρέπει να αποδείξει ότι το μέτρο το οποίο αφορά η προσβαλλόμενη απόφαση της Επιτροπής αποτελεί μία από τις αιτίες του επηρεασμού της ανταγωνιστικής θέσης του. Υπογραμμίζω, επ' αυτού, ότι η αιτιώδης συνάφεια που πρέπει να αποδειχθεί προκειμένου να αποδειχθεί περαιτέρω ότι το επίμαχο μέτρο επηρεάζει ουσιωδώς τη θέση του προσφεύγοντος στην αγορά δεν μπορεί να οδηγήσει στο να απαιτηθεί η προσβολή της ανταγωνιστικής θέσης του να προκαλείται αποκλειστικά και μόνο από το μέτρο²⁹.

63. Συγκεκριμένα, είμαι της γνώμης ότι, όσον αφορά την απόδειξη του παραδεκτού και μόνον της προσφυγής, και όχι, παραδείγματος χάριν, τον καθορισμό του κατά πόσον ο προσφεύγων μπορεί ή όχι να επιτύχει αποκατάσταση της ζημίας που ενδεχομένως υπέστη λόγω της χορήγησης του επίμαχου μέτρου ενίσχυσης, η απαίτηση να υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ του μέτρου ενίσχυσης και της προσβολής της ανταγωνιστικής θέσης του προσφεύγοντος πρέπει να εκτιμάται κατά τρόπο ελαστικό. Με άλλα λόγια, κατά την άποψή μου, αρκεί το εν λόγω μέτρο ενίσχυσης να αποτελεί *μία* από τις αιτίες προσβολής της ανταγωνιστικής θέσης του προσφεύγοντος. Το γεγονός ότι άλλα στοιχεία συνέβαλαν ενδεχομένως στον ουσιώδη επηρεασμό της ανταγωνιστικής θέσης του προσφεύγοντος στη σχετική αγορά δεν μπορεί, από μόνο του, να αποκλείσει το ενδεχόμενο να πληρούται η προϋπόθεση περί ατομικού επηρεασμού.

64. Υπό το πρίσμα των ως άνω εκτιμήσεων θα εξετάσω το τέταρτο, το πέμπτο και το έκτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως.

B. Επί του τέταρτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως

65. Με το τέταρτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας ότι, εφόσον η αναιρεσείουσα δεν είχε διευκρινίσει μέχρι ποιου ποσού είχε συμβάλει, υπό την ιδιότητα του μετόχου και του πελάτη της Frarort, στη χρηματοδότηση του αερολιμένα Frankfurt-Hahn και στην επιδότηση της Ryanair, δεν μπορούσε να αποδειχθεί ο βαθμός στον οποίο επηρεάστηκε εξ αυτού η ανταγωνιστική θέση της.

²⁷ Απόφαση της 5ης Νοεμβρίου 2014, Vtesse Networks κατά Επιτροπής (T-362/10, EU:T:2014:928, σκέψη 41).

²⁸ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2006, Asociación de Estaciones de Servicio de Madrid και Federació Catalana de Estaciones de Servicio κατά Επιτροπής (T-146/03, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2006:386, σκέψη 50), με την οποία το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι ο ουσιώδης επηρεασμός της θέσης του προσφεύγοντος στην αγορά μπορούσε να αποδειχθεί από την αποχώρηση ορισμένων μεριδίων του προσφεύγοντος από τον ίδιο προς τον δικαιούχο της ενίσχυσης, χωρίς η εν λόγω μεταστροφή να αντιστοιχεί ακριβώς σε μερίδια αγοράς.

²⁹ Όπως αναφέρθηκε στην απόφαση της 11ης Ιουλίου 2019, Air France κατά Επιτροπής (T-894/16, EU:T:2019:508, σκέψη 65).

66. Κατά την αναιρεσεύουσα, το γεγονός και μόνον της συγχρηματοδότησης μέρους των μέτρων ενίσχυσης στα οποία αναφέρεται η Επιτροπή αρκεί για να την εξατομικεύσει κατά τρόπο ανάλογο προς εκείνον του αποδέκτη της ενίσχυσης, οπότε το Γενικό Δικαστήριο δεν μπορούσε να απαιτήσει από την ίδια να αποδείξει επιπλέον ότι η θέση της στην αγορά επηρεάστηκε ουσιωδώς από τη συμμετοχή της στα μέτρα.

67. Συνεπώς, η αναιρεσεύουσα δεν επικαλείται την ιδιότητά της ως ανταγωνίστριας της επιχείρησης που ωφελήθηκε από την ενίσχυση, αλλά την ιδιότητά της ως οντότητας η οποία συνέβαλε στη χρηματοδότηση ορισμένων από τα μέτρα τα οποία αφορά η απόφαση της Επιτροπής. Υπό τις συνθήκες αυτές, η αναιρεσεύουσα ορθώς διατείνεται ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν μπορούσε να εξετάσει το εν λόγω επιχείρημα μόνον υπό το πρίσμα του ουσιώδους επηρεασμού της ανταγωνιστικής θέσης της στην αγορά.

68. Συγκεκριμένα, μολονότι το ως άνω κριτήριο είναι κρίσιμο προκειμένου να καθοριστεί αν η προσβαλλόμενη απόφαση αφορά ατομικά τους ανταγωνιστές του δικαιούχου ενός μέτρου ενίσχυσης, δεν είναι δυνατόν να απαιτείται να πληρούνται και στην περίπτωση οντοτήτων οι οποίες συνέβαλαν στη χρηματοδότηση του μέτρου αυτού προκειμένου να πληρούνται η προϋπόθεση κατά την οποία η προσβαλλόμενη πράξη πρέπει να αφορά ατομικά τον προσφεύγοντα κατά την έννοια του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ³⁰.

69. Εντούτοις, επισημαίνω ότι, το Γενικό Δικαστήριο, προκειμένου να απορρίψει την επιχειρηματολογία της αναιρεσεύουσας, στηρίχθηκε κατ' ουσίαν στο γεγονός ότι η αναιρεσεύουσα δεν διευκρίνισε μέχρι ποίου ποσού είχε συμβάλει στην εν λόγω χρηματοδότηση υπό την ιδιότητά της ως μετόχου της Fraport.

70. Η ως άνω διευκρίνιση ήταν, ωστόσο, αναγκαία προκειμένου να αποδειχθεί ότι η προσβαλλόμενη απόφαση αφορά ατομικά την αναιρεσεύουσα.

71. Συγκεκριμένα, η αναιρεσεύουσα συνέβαλε στη χρηματοδότηση των μέτρων κατά τρόπο όλως έμμεσο, αφενός, λόγω των αερολιμενικών τελών που καταβάλλει στη Fraport στο πλαίσιο της δραστηριότητάς της. Αφετέρου, επικαλείται την ιδιότητά της ως μετόχου μειοψηφίας της Fraport, η οποία αποτελεί μέτοχο της εταιρίας που εκμεταλλεύεται τον αερολιμένα Frankfurt-Hahn και η οποία επέτρεψε την εφαρμογή των μέτρων στα οποία αναφέρεται η Επιτροπή.

72. Υπό τις συνθήκες αυτές, η αναιρεσεύουσα έπρεπε να αποδείξει το μέγεθος της συμμετοχής της προκειμένου να αποδείξει ότι τα επίμαχα μέτρα την επηρέαζαν πράγματι ατομικά, διότι σε διαφορετική περίπτωση θα έπρεπε να θεωρηθεί ότι ένας δυνητικά απεριόριστος αριθμός οντοτήτων –ήτοι όλες οι εταιρίες που δραστηριοποιούνται στον αερολιμένα Frankfurt am Main και καταβάλλουν τέλη στη Fraport, καθώς και όλοι οι μέτοχοι της Fraport, ή ακόμη και οι μέτοχοι των εν λόγω μετόχων– θα μπορούσαν να ισχυριστούν ότι συνέβαλαν στη χρηματοδότηση του μέτρου το οποίο αφορά η απόφαση της Επιτροπής και ότι, επομένως, η εν λόγω απόφαση τις αφορά αυτομάτως ατομικά.

³⁰ Βλ., κατ' αναλογία, όσον αφορά τη νομολογία που αναγνωρίζει ότι η πράξη αφορά ατομικά δημόσιους φορείς οι οποίοι συνέβαλαν στη χρηματοδότηση της ενίσχυσης, αποφάσεις της 30ής Απριλίου 1998, Vlaamse Gewest κατά Επιτροπής (T-214/95, EU:T:1998:77, σκέψη 28)· της 6ης Μαρτίου 2002, Diputación Foral de Álava κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-127/99, T-129/99 και T-148/99, EU:T:2002:59, σκέψη 50)· της 23ης Οκτωβρίου 2002, Diputación Foral de Guirúzcoa κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-269/99, T-271/99 και T-272/99, EU:T:2002:258, σκέψη 41), καθώς και της 23ης Οκτωβρίου 2002, Diputación Foral de Álava κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-346/99 έως T-348/99, EU:T:2002:259, σκέψη 37).

73. Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να προσαφθεί στο Γενικό Δικαστήριο ότι κακώς προέβη στην εν λόγω εξακρίβωση και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν αφορά ατομικά την προσφεύγουσα, και επομένως το τέταρτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί.

Γ. Επί του πέμπτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως

74. Με το πέμπτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, καθόσον δεν δέχθηκε ελάφρυνση του βάρους απόδειξης που έφερε σε σχέση με τον ουσιώδη επηρεασμό της θέσης της στην αγορά. Προς στήριξη του εν λόγω ισχυρισμού προβάλλει τρία επιχειρήματα.

75. Πρώτον, διατείνεται ότι η συνδρομή της προϋπόθεσης περί ουσιώδους επηρεασμού της θέσης της στην αγορά μπορεί να απαιτείται μόνον εφόσον τα μέτρα τα οποία αφορά η απόφαση της Επιτροπής πράγματι χαρακτηρίζονται ως ενισχύσεις κατά την έννοια του άρθρου 107 ΣΛΕΕ.

76. Όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή, το εν λόγω επιχείρημα στερείται παντελώς ερείσματος και πρέπει να απορριφθεί. Αφενός, τίποτα δεν θα δικαιολογούσε να εξαρτώνται οι κανόνες παραδεκτού από το κατά πόσον η απόφαση της Επιτροπής είναι θετική ή αρνητική. Αφετέρου, όπως επισημαίνει η ίδια η αναιρεσείουσα, η νομολογία του Δικαστηρίου εφαρμόζει την προϋπόθεση περί ουσιώδους επηρεασμού της ανταγωνιστικής θέσης του προσφεύγοντος, ανεξαρτήτως του αν το μέτρο το οποίο αφορά η προσβαλλόμενη απόφαση χαρακτηρίζεται ή όχι ως ενίσχυση³¹.

77. Δεύτερον, η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι η Επιτροπή προέβη σε ελλιπή εξέταση των επίμαχων μέτρων, δεν τα ποσοτικοποίησε επακριβώς και προέβη σε εσφαλμένη ερμηνεία του εθνικού δικαίου. Εξ αυτού φρονεί ότι προκύπτει ασυμμετρία πληροφοριών εις βάρος της αναιρεσείουσας, η οποία δικαιολογεί ελάφρυνση του βάρους απόδειξης.

78. Ούτε αυτό το επιχείρημα μπορεί να ευδοκιμήσει. Δεν προκύπτει σαφώς με ποιον τρόπο η ελλιπής εξέταση και η εσφαλμένη ερμηνεία του εθνικού δικαίου θα προκαλούσαν ασυμμετρία πληροφοριών εις βάρος της αναιρεσείουσας.

79. Εν πάση δε περιπτώσει, πρέπει να επισημανθεί, υπό το πρίσμα των αρχών που διατυπώθηκαν στα σημεία 57 έως 62 των παρουσών προτάσεων και όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, ότι όλες οι πληροφορίες που είναι αναγκαίες για την απόδειξη του ουσιώδους επηρεασμού της ανταγωνιστικής θέσης της αναιρεσείουσας στην αγορά βρίσκονται αποκλειστικά και μόνο στη δική της σφαίρα εξουσίας. Επομένως, η αναιρεσείουσα είναι η πλέον κατάλληλη να αξιολογήσει τον εν λόγω επηρεασμό. Από τη στιγμή που το μόνο που χρειάζεται να αποδείξει η αναιρεσείουσα είναι η εξέλιξη της δικής της κατάστασης στην αγορά μετά τη χορήγηση του μέτρου ενίσχυσης και η ύπαρξη σύνδεσης, έστω και πιθανής και μη αποκλειστικής, μεταξύ της προσβολής της ανταγωνιστικής θέσης της και της χορήγησης του μέτρου ενίσχυσης, καμία ασυμμετρία πληροφοριών δεν θα μπορούσε να δικαιολογήσει ελάφρυνση του βάρους απόδειξης.

³¹ Βλ., όσον αφορά την εφαρμογή της προϋποθέσεως που αφορά τον ουσιώδη επηρεασμό της ανταγωνιστικής θέσης του προσφεύγοντος στην περίπτωση μέτρου που χαρακτηρίζεται ως ενίσχυση, αποφάσεις της 17ης Σεπτεμβρίου 2015, *Mory* κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-33/14 P, EU:C:2015:609), και, όσον αφορά την εφαρμογή της ίδιας προϋποθέσεως στην περίπτωση μέτρου που δεν συνιστά ενίσχυση, της 22ας Νοεμβρίου 2007, *Sníace* κατά Επιτροπής (C-260/05 P, EU:C:2007:700).

80. Τρίτον, η αναιρεσείουσα ισχυρίζεται ότι, στο μέτρο που μπορούσε να τύχει ελάφρυνσης του βάρους απόδειξης, όντως απέδειξε ότι επηρεάστηκε ουσιωδώς, παραθέτοντας τα πλεονεκτήματα των οποίων επωφελήθηκε η Ryanair, από τα οποία προκύπτει «κατ' ανάγκη» ότι η αναιρεσείουσα επηρεάστηκε ουσιωδώς.

81. Εντούτοις, καθόσον ουδώς δικαιολογείται η ελάφρυνση του βάρους απόδειξης για την αναιρεσείουσα, το ως άνω επιχείρημα δεν μπορεί να ευδοκιμήσει. Συγκεκριμένα, η αναιρεσείουσα δεν μπορεί να αρκεστεί στον ισχυρισμό ότι από τα επίμαχα μέτρα προκύπτει «κατ' ανάγκη» ότι επηρεάστηκε ουσιωδώς η ανταγωνιστική θέση της, χωρίς να τεκμηριώσει την επιχειρηματολογία της.

82. Επομένως, το πέμπτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί.

Δ. Επί του έκτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως

83. Με το έκτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε νομικά σφάλματα κατά την εκτίμηση του ουσιώδους επηρεασμού της ανταγωνιστικής θέσης της, κρίνοντας, ειδικότερα, ότι η αναιρεσείουσα ήταν αυτή που όφειλε να ορίσει τη σχετική αγορά στην οποία τίγεται η θέση της και να αποδείξει την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ του επίμαχου μέτρου και του επηρεασμού της. Προς στήριξη του εν λόγω σκέλους, η αναιρεσείουσα προβάλλει διάφορα επιχειρήματα.

84. Κατά πρώτον, επισημαίνω ότι πολλά από τα επιχειρήματα της αναιρεσείουσας πρέπει να απορριφθούν ως αλυσιτελή.

85. Αφενός, η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο κακώς έκρινε ότι εναπέκειτο στην ίδια να ορίσει τη σχετική, από απόψεως προϊόντων και από γεωγραφικής απόψεως, αγορά υπό το πρίσμα των αρχών που διέπουν το δίκαιο των συγκεντρώσεων επιχειρήσεων και ότι, κατ' αυτόν τον τρόπο, αρνήθηκε να λάβει υπόψη την αγορά την οποία θεωρούσε σχετική η αναιρεσείουσα, ήτοι την αγορά των αερομεταφορών της Ένωσης. Επίσης, κατά την αναιρεσείουσα, το Γενικό Δικαστήριο εσφαλμένως αρνήθηκε να λάβει υπόψη ορισμένα στοιχεία σχετικά με την ανάπτυξη της Ryanair στην ευρωπαϊκή αγορά των αερομεταφορών, από τα οποία προέκυπτε, μεταξύ άλλων, η εξέλιξη των μεριδίων αγοράς στην εν λόγω αγορά.

86. Αφετέρου, η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο κακώς έκρινε ότι η ίδια δεν είχε αποδείξει την ύπαρξη αλληλεπικαλύψεων μεταξύ των αεροπορικών συνδέσεων που εξυπηρετούνται από την αναιρεσείουσα και εκείνων που εξυπηρετούνται από τη Ryanair.

87. Πράγματι το Γενικό Δικαστήριο, στις σκέψεις 150, 154 και 156 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης, έκρινε ότι η αναιρεσείουσα δεν είχε προσκομίσει στοιχεία σχετικά με τις αγορές στις οποίες επηρεάστηκε η ανταγωνιστική της θέση ούτε κάποιο στοιχείο ως προς τη δομή τους και τους ανταγωνιστές που δραστηριοποιούνται στις εν λόγω αγορές. Επιπλέον, από τις εν λόγω σκέψεις φαίνεται να προκύπτει ότι οι διευκρινίσεις σχετικά με τη δομή της αγοράς αποτελούν, για το Γενικό Δικαστήριο, αναγκαία στοιχεία προκειμένου να αποδειχθεί ότι επηρεάστηκε ουσιωδώς η ανταγωνιστική θέση της αναιρεσείουσας. Όπως επισήμανα στο σημείο 60 των παρούσων προτάσεων, η εν λόγω απαίτηση υπερβαίνει το απαιτούμενο επίπεδο απόδειξης το οποίο ισχύει για τους ανταγωνιστές, προκειμένου οι τελευταίοι να αποδείξουν ότι επηρεάστηκε ουσιωδώς η ανταγωνιστική θέση τους. Η έλλειψη διευκρινίσεων ως προς τη δομή της αγοράς δεν μπορεί από μόνη της να συνεπάγεται αυτομάτως ότι δεν αποδείχθηκε ο ουσιώδης επηρεασμός.

88. Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε πράγματι, στη σκέψη 153 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης, ότι η αναιρεσείουσα δεν προσκόμισε κανένα αποδεικτικό στοιχείο σχετικό με την ύπαρξη των επίμαχων αλληλεπικαλύψεων.

89. Εντούτοις, το Γενικό Δικαστήριο δεν στηρίχθηκε μόνο στα εν λόγω στοιχεία προκειμένου να κρίνει ότι η αναιρεσείουσα δεν απέδειξε ότι επηρεάστηκε ουσιωδώς η ανταγωνιστική θέση της.

90. Συγκεκριμένα, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε επίσης τα επιχειρήματα με τα οποία η αναιρεσείουσα επιχείρησε να αποδείξει ότι επηρεάστηκε ουσιωδώς η ανταγωνιστική θέση της σε διάφορες αγορές που αντιστοιχούσαν στις αεροπορικές συνδέσεις τις οποίες εξυπηρετούσαν τόσο η αναιρεσείουσα όσο και η Ryanair, καθώς και στην ευρύτερη αγορά της αεροπορικής μεταφοράς επιβατών. Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο συμπλήρωσε τη συλλογιστική του δεχόμενο την ύπαρξη, αφενός, των αγορών στις οποίες η αναιρεσείουσα υποστήριζε ότι η θέση της είχε επηρεαστεί ουσιωδώς και, αφετέρου, των αλληλεπικαλύψεων μεταξύ των αεροπορικών συνδέσεων τις οποίες επικαλούνταν η αναιρεσείουσα, και, κατόπιν της εν λόγω εξέτασης, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν είχε αποδειχθεί ότι επηρεάστηκε ουσιωδώς η ανταγωνιστική θέση της αναιρεσείουσας.

91. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν μπορεί να προσαφθεί στο Γενικό Δικαστήριο ότι υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας ότι η αναιρεσείουσα δεν προσκόμισε στοιχεία σχετικά με τη δομή των οικείων αγορών και τους ανταγωνιστές που δραστηριοποιούνται στις αγορές αυτές και δεν απέδειξε την ύπαρξη των αλληλεπικαλύψεων τις οποίες επικαλούνταν.

92. Δεύτερον, η αναιρεσείουσα διατείνεται ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κατά την εξέταση του κατά πόσον επηρεάστηκε ουσιωδώς η ανταγωνιστική θέση της στην αγορά, ειδικότερα κατά την εξέταση της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των επίμαχων μέτρων και των στοιχείων που προέβαλε προς απόδειξη του επηρεασμού της θέσης της στην αγορά.

93. Υποστηρίζει, στο πλαίσιο αυτό, ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας ότι εναπέκειτο στην αναιρεσείουσα να αποδείξει ότι η εκ μέρους της εφαρμογή του προγράμματος αναδιάρθρωσης Score οφειλόταν αποκλειστικά στα μέτρα των οποίων επωφελήθηκε η Ryanair. Συγκεκριμένα, η αναδιάρθρωσή της αποτελεί, κατά την αναιρεσείουσα, «αντίμετρο» που καταδεικνύει αφ' εαυτού ότι επηρεάστηκε η θέση της στην αγορά, και ως εκ τούτου δεν ήταν αναγκαίο να αποδειχθεί η αιτιώδης συνάφεια.

94. Είναι πράγματι αληθές ότι, όπως υποστηρίζει η αναιρεσείουσα, η νομολογία δέχεται ότι ο ανταγωνιστής του δικαιούχου ενίσχυσης λαμβάνει ορισμένα μέτρα, όπως η εφαρμογή προγράμματος αναδιάρθρωσης, προκειμένου να περιορίσει τα αποτελέσματα που έχει επί της ανταγωνιστικής θέσης του η εφαρμογή ενίσχυσης υπέρ του δικαιούχου της³².

95. Εντούτοις, η εν λόγω νομολογία πρέπει να γίνει αντιληπτή υπό την έννοια ότι επιτρέπει να αναγνωριστεί, ελλείψει υποβάθμισης της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κατάστασης ανταγωνιστή, ότι επηρεάζεται ουσιωδώς η ανταγωνιστική θέση του στην αγορά, εφόσον η εν λόγω έλλειψη υποβάθμισης μπορεί να εξηγηθεί από τις πραγματοποιηθείσες αναδιαρθρώσεις.

³² Απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2007, Ισπανία κατά Lenzing (C-525/04 P, EU:C:2007:698, σκέψεις 35 και 36).

96. Επιπλέον, μολονότι η λήψη διορθωτικών μέτρων από ανταγωνιστή μπορεί να αποτελεί ένδειξη επηρεασμού της θέσης του στην αγορά, πρέπει επιπλέον να αποδειχθεί, αφενός, ότι συνέτρεχε τέτοια περίπτωση και, αφετέρου, ότι ο εν λόγω επηρεασμός απέρρευε, μεταξύ άλλων, από την εφαρμογή μέτρων ενίσχυσης υπέρ κάποιου από τους ανταγωνιστές του.

97. Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο μπορούσε, χωρίς να υποπίπτει σε πλάνη περί το δίκαιο, να κρίνει ότι εναπέκειτο στην αναιρεσείουσα να αποδείξει ότι η θέσπιση του προβαλλόμενου προγράμματος αναδιάρθρωσης συνδεόταν με τα επίμαχα μέτρα.

98. Το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε, στις σκέψεις 166, 167 και 168 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης, ότι η αναιρεσείουσα δεν είχε προσκομίσει, όμως, κανένα έγγραφο σχετικό με το πρόγραμμα αναδιάρθρωσης Score, ούτε, έστω, περίληψη του περιεχομένου του, και ότι, ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο δεν ήταν σε θέση να εξακριβώσει, εν προκειμένω, αν το εν λόγω πρόγραμμα αναδιάρθρωσης συνδεόταν με τα επίμαχα μέτρα.

99. Βάσει της ως άνω αιτιολογίας, ορθώς το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η αναιρεσείουσα δεν απέδειξε ότι το πρόγραμμα αναδιάρθρωσης είχε καταστεί αναγκαίο λόγω των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη Ryanair και στον αερολιμένα Frankfurt-Hahn.

100. Τρίτον, η αναιρεσείουσα προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι έκρινε ότι η ίδια δεν απέδειξε την αιτιώδη συνάφεια μεταξύ των επίμαχων μέτρων και της μεταφοράς των δραστηριοτήτων της Ryanair στον αερολιμένα Frankfurt am Main. Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε, κατά την αναιρεσείουσα, σε πλάνη περί το δίκαιο, καθόσον η εν λόγω μεταφορά αποκάλυψε τον επηρεασμό της ανταγωνιστικής θέσης της.

101. Συναφώς, η αναιρεσείουσα υπενθυμίζει ότι, κατά τη διαδικασία ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, υποστήριξε ότι η συμπεριφορά της Ryanair εντασσόταν στο πλαίσιο ευρύτερης στρατηγικής που αποσκοπούσε στην εγκατάσταση σε περιφερειακά αεροδρόμια προκειμένου να λάβει επιδοτήσεις και, εν συνεχεία, στη μεταφορά των δραστηριοτήτων της προς άλλα αεροδρόμια. Ισχυρίζεται ότι προσκομίζει, στο πλαίσιο της αιτήσεως αναιρέσεως, άλλα στοιχεία που ενισχύουν την απόδειξη της εν λόγω στρατηγικής και αποδεικνύουν την αιτιώδη συνάφεια μεταξύ των επίμαχων μέτρων ενίσχυσης και της μεταφοράς των δραστηριοτήτων της Ryanair.

102. Ωστόσο, ενεργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, η αναιρεσείουσα αρκείται στην επανάληψη των επιχειρημάτων που είχε ήδη προβάλει ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προκειμένου να επιτύχει νέα εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών, η οποία δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου³³.

103. Επιπλέον, ακόμη και αν υποθεθεί ότι μπορεί να αποδειχθεί αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της μεταφοράς των δραστηριοτήτων της Ryanair και των επίμαχων μέτρων των οποίων επωφελήθηκε η τελευταία, εναπέκειτο πάντοτε στην αναιρεσείουσα να αποδείξει, εκ των προτέρων, ότι η εν λόγω μεταφορά είχε επηρεάσει ουσιωδώς την ανταγωνιστική θέση της. Η αναιρεσείουσα, όμως, αρκείται στην επισήμανση ότι η μεταφορά των δραστηριοτήτων της Ryanair επηρέαζε «φυσικά» την ανταγωνιστική θέση της, χωρίς να προσκομίζει περισσότερα στοιχεία προς στήριξη του ισχυρισμού της, όπως ορθώς επισημαίνει το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 154 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης.

³³ Απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2004, Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P και C-219/00 P, EU:C:2004:6, σκέψη 51), καθώς και διάταξη της 29ης Ιανουαρίου 2020, Silgan Closures και Silgan Holdings κατά Επιτροπής (C-418/19 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2020:43, σκέψη 71).

104. Τέταρτον, η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας ότι η γεωγραφική εγγύτητα μεταξύ του αερολιμένα Frankfurt-Hahn και του αερολιμένα Frankfurt am Main ήταν απλώς ενδεικτική της σχέσης ανταγωνισμού μεταξύ των εν λόγω αερολιμένων. Η εν λόγω γεωγραφική εγγύτητα καταδεικνύει επίσης, κατά την αναιρεσείουσα, τον ανταγωνισμό μεταξύ των διαφόρων δρομολογίων που πραγματοποιούνται από τα δύο αεροδρόμια. Ο ανταγωνισμός αυτός σε συνδυασμό με το μέγεθος των ενισχύσεων συνεπάγονται, κατ' ανάγκη, ότι η ανταγωνιστική θέση της υφίσταται άμεσο επηρεασμό.

105. Ωστόσο, στις σκέψεις 159 και 161 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι, ακόμη και αν υποθεθεί ότι η γεωγραφική εγγύτητα μπορεί να είναι ενδεικτική σχέσης ανταγωνισμού μεταξύ της Ryanair και της αναιρεσείουσας, η ιδιότητα του ανταγωνιστή της ωφελούμενης από το μέτρο επιχείρησης, σε συνδυασμό με το προβαλλόμενο μέγεθος των επίμαχων ενισχύσεων, δεν αρκούσε από μόνη της για να αποδειχθεί ότι είχε επηρεαστεί ουσιωδώς η ανταγωνιστική θέση της αναιρεσείουσας.

106. Συνεπώς, η αναιρεσείουσα περιορίζεται εκ νέου στην επανάληψη των επιχειρημάτων που είχε ήδη προβάλει ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, προκειμένου να επιτύχει νέα εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και στην πραγματικότητα επιδιώκει την επανεξέταση των εν λόγω επιχειρημάτων, η οποία εκφεύγει της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου. Επομένως, το ως άνω επιχείρημα πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτο.

107. Πέμπτον, η αναιρεσείουσα υποστηρίζει επίσης ότι το συμπέρασμα του Γενικού Δικαστηρίου σχετικά με την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των επίμαχων μέτρων και των προβαλλόμενων από την αναιρεσείουσα αποτελεσμάτων τους είναι εσφαλμένο. Η ίδια ισχυρίζεται ότι η εν λόγω προϋπόθεση επληρούτο, διότι ο ουσιώδης επηρεασμός της ανταγωνιστικής θέσης της, τον οποίο ισχυρίζεται ότι απέδειξε, απέρρευε κατά τρόπο αρκούντως άμεσο από τα επίμαχα μέτρα.

108. Εντούτοις, η προσφεύγουσα περιορίζεται εκ νέου στο να απαριθμεί εν συντομία τα αποτελέσματα των μέτρων ενίσχυσης επί της θέσεως της Ryanair και διατείνεται ότι εξ αυτών επηρεάστηκε ουσιωδώς η θέση της στην αγορά. Κατ' αυτόν τον τρόπο, περιορίζεται στην αναδιατύπωση των ήδη προβληθέντων ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου επιχειρημάτων προκειμένου το Δικαστήριο να τα επανεξετάσει, πράγμα το οποίο, και πάλι, δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητά του.

109. Τέλος, έκτον, η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο παρέβη το άρθρο 47 του Χάρτη, καθόσον, όπως διατείνεται ότι απέδειξε στο πλαίσιο της επιχειρηματολογίας της, οι απαιτήσεις που θέτει η απόφασή του βαίνουν πέραν της νομολογίας του Δικαστηρίου.

110. Επισημαίνω, ωστόσο, ότι η αναιρεσείουσα δεν τεκμηριώνει τη σχετική επιχειρηματολογία της και δεν διευκρινίζει ποιες είναι οι προβαλλόμενες αυτές απαιτήσεις.

111. Εν πάση περιπτώσει, στο μέτρο κατά το οποίο, λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο στο πλαίσιο της εκτίμησης του ουσιώδους επηρεασμού της θέσης της αναιρεσείουσας στις διάφορες αγορές, το επιχείρημά της περί παράβασης του άρθρου 47 του Χάρτη απορρέουσας από απαιτήσεις οι οποίες βαίνουν πέραν της νομολογίας δεν μπορεί επίσης να ευδοκιμήσει.

112. Επομένως, το έκτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό του.

VI. Πρόταση

113. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, φρονώ ότι το τέταρτο, το πέμπτο και το έκτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθούν, χωρίς τούτο να προδικάζει το βάσιμο των λοιπών λόγων αναιρέσεως.